

Onorthodox

Proloog

Aan de vooravond van mijn vierentwintigste verjaardag interview ik mijn moeder. We spreken af in een vegetarisch restaurant in Manhattan dat prat gaat op zijn biologische, rechtstreeks bij de boer ingekochte ingrediënten, en hoewel ik de laatste tijd een zwak voor varkensvlees en zeevruchten heb ontwikkeld, kijk ik uit naar wat een goede, eenvoudige maaltijd belooft te worden. Onze ober heeft een overduidelijk niet-Joods uiterlijk, met warrig blond haar en grote, blauwe ogen. Hij behandelt ons met alle egards omdat we hier in de rijke Upper East Side zitten en bereid zijn honderd dollar te betalen voor een lunch die voor het grootste deel uit groenten bestaat. Ik vind het ironisch dat hij niet weet dat wij allebei buitenstaanders zijn, dat hij onze aanwezigheid zomaar accepteert. Nooit gedacht dat ik dat nog zou meemaken.

Vóór onze afspraak heb ik mijn moeder gezegd dat ik haar een paar vragen wilde stellen. Hoewel we in het voorbije jaar meer tijd samen hebben doorgebracht dan tijdens mijn tienerjaren, heb ik gesprekken over het verleden tot nu toe vermeden. Misschien omdat ik er niets over wilde weten. Misschien omdat ik niet wilde ontdekken dat alles wat me tot dan toe over mijn moeder was verteld fout was, of omdat ik juist niet wilde hoeven inzien dat het allemaal klopte. Maar goed, tijdens het schrijven van een levensverhaal hoor je nauwgezet en eerlijk te zijn – en dat geldt niet alleen voor de auteur.

Precies een jaar geleden heb ik de chassidische gemeenschap voorgoed verlaten. Ik ben vierentwintig en mijn hele leven ligt

nog voor me. De toekomst van mijn zoon is vol mogelijkheden. Ik heb het gevoel dat ik net op tijd aan de start van een race ben verschenen om het startschot te horen klinken. Ik begrijp natuurlijk dat er overeenkomsten tussen mij en mijn moeder moeten zijn, maar de verschillen zijn veel makkelijker aan te wijzen. Zij was ouder toen ze vertrok, en zij nam mij niet met zich mee. Haar verhaal gaat meer over het zoeken naar geborgenheid dan over de zoektocht naar geluk. Onze dromen hangen als wolken boven ons hoofd, en de mijne lijken groter en wolliger dan haar dunne cirrussliertje hoog in de winterse lucht.

Voor zo lang ik me kan herinneren heb ik altijd alles uit het leven willen halen, alles wat het me maar kon bieden. Dat verlangen onderscheidt me van mensen die bereid zijn met minder genoegen te nemen. Het gaat er bij mij niet in dat mensen kleine wensen kunnen hebben, of geringe, beperkte ambities, terwijl de mogelijkheden zo eindeloos zijn. Ik ken mijn moeder niet goed genoeg om haar dromen te begrijpen; misschien zijn ze wel groot en belangrijk voor haar, en dat wil ik respecteren. We mogen nog zo verschillend zijn, dát hebben we in elk geval met elkaar gemeen: we hebben allebei voor iets beters gekozen.

Mijn moeder is geboren en opgegroeid in een Duits-Joodse gemeenschap in Engeland. Haar familie was religieus, maar niet chassidisch. Haar ouders waren gescheiden, en ze vertelt dat ze als kind toberig, verlegen en ongelukkig was. Op een huwelijk, laat staan een goed huwelijk, maakte ze weinig kans, zegt ze. De ober zet haar een bord met polenta-friet en zwarte bonen voor en ze spietst een frietje aan haar vork.

Toen ze het aanbod kreeg om met mijn vader te trouwen, leek het wel een droom, vertelt ze tussen twee happen door. Hij kwam uit een rijke familie die hem koste wat het kost aan een vrouw wilde helpen. Zijn broers en zussen konden hun leven pas beginnen als hij verloofd was. Hij was vierentwintig,

onvoorstelbaar oud voor een nette Joodse jongen, veel te oud om nog single te zijn. Hoe ouder ze worden, hoe moeilijker het is om nog een partner voor ze te vinden. Rachel, mijn moeder, was mijn vaders laatste kans.

Iedereen in mijn moeders omgeving was dolblij voor haar, weet ze nog. Ze kon naar Amerika! Zijn ouders hadden haar een prachtig, gloednieuw appartement aangeboden, volledig gemeubileerd. Ze hadden aangeboden voor alles te betalen. Ze zou prachtige nieuwe kleren en juwelen krijgen. Een heel rijtje schoonzussen kon niet wachten om vriendschap met haar te sluiten.

‘Dus ze waren aardig voor je?’ vraag ik, refererend aan mijn ooms en tantes die, om redenen die ik nooit helemaal had begrepen, veelal op mij hadden neergekeken.

‘In het begin wel, ja’, zegt ze. ‘Ik was het nieuwe speeltje uit Engeland, snap je. Het mooie, slanke meisje met het grappige accent.’

Ze was de redster in nood voor al die jongere zonen en dochters. Het lot van ongetrouwd ouder worden bleef hun bespaard. Aanvankelijk waren ze vooral dankbaar dat er een vrouw voor hun broer was gevonden.

‘Ik maakte een fatsoenlijke kerel van hem’, zegt mijn moeder. ‘Ik zorgde ervoor dat hij er altijd netjes uitzag. Hij kon niet voor zichzelf zorgen, maar ik wel. Ik zorgde ervoor dat hij goed voor de dag kwam, dat ze zich niet meer zo voor hem hoefden te schamen.’

Schaamte, dat is alles wat ik me van mijn gevoelens voor mijn vader kan herinneren. In al de tijd dat ik contact met hem had, zag hij er vies en slordig uit, en gedroeg hij zich kinderlijk en ongepast.

‘Hoe denk je nu over mijn vader?’ vraag ik. ‘Wat is er mis met hem, denk je?’

‘Och, ik weet niet. Hij lijdt aan waanbeelden, vermoed ik. Een psychische stoornis.’

‘Echt waar? Denk je dat het zo erg is? Denk je niet dat hij gewoon zwakzinnig is?’

‘Nou ja, in de tijd dat we getrouwd waren is hij een keer bij een psychiater geweest, en die vertelde me dat hij er redelijk zeker van was dat je vader een persoonlijkheidsstoornis had, maar het was niet met zekerheid vast te stellen omdat je vader weigerde mee te werken aan verder onderzoek en niet bij hem terug wilde komen voor een behandeling.’

‘Tja, ik weet niet’, zeg ik bedachtzaam. ‘Tante Chaya heeft ooit verteld dat er als kind een verstandelijke beperking bij hem is vastgesteld. Ze zei dat hij een IQ van 66 had. Daar is verder niet zo veel aan te doen.’

‘Maar ze hebben het niet eens geprobeerd’, hield mijn moeder vol. ‘Ze hadden hem in elk geval kunnen laten behandelen.’

Ik knik. ‘In het begin waren ze dus aardig. Maar daarna?’ Ik herinner me dat mijn tantes over mijn moeder hadden geroddeld en hatelijke dingen over haar zeiden.

‘Nou ja, toen alle drukte een beetje voorbij was, begonnen ze me te negeren. Dan gingen ze bijvoorbeeld samen iets doen en lieten ze mij erbuiten. Ze keken op me neer omdat ik van een arme familie kwam, en omdat zij allemaal rijk waren getrouwd en rijk waren geboren en een heel ander leven hadden geleid. Je vader kon geen geld verdienen, en ik ook niet, dus werden we onderhouden door je grootvader. Maar die hield de hand stevig op de knip en gaf ons alleen het hoogstnoodzakelijke voor boodschappen. Het was een heel slimme man, je *zeide*, maar van mensen begreep hij niets. Hij had weinig voeling met het echte leven.’

Het steekt nog altijd als iemand iets negatiefs zegt over mijn familie, alsof ik voor ze moet opkomen.

‘Maar je *bobe*, die respecteerde me. Dat zag ik zo. Niemand luisterde ooit naar haar, maar ze was veel intelligenter en ruimdenkender dan iedereen dacht.’

‘Ja, zeker, helemaal mee eens!’ Ik ben dolblij dat we toch iets

gemeen hebben, dat er een familielid is over wie we hetzelfde denken. ‘Zo behandelde ze mij ook: met respect, zelfs toen de rest me maar een lastpost vond.’

‘Maar goed ... ze had weinig in de melk te brokkelen.’

‘Nee, klopt.’

Dus uiteindelijk had ze niets om zich aan vast te klampen, mijn moeder. Geen man, geen familie, geen huis. Op de universiteit zou ze echt bestaan, het idee hebben dat ze een doel had in haar leven, een richting. Je gaat weg als je niets meer hebt om voor te blijven; je gaat naar waar je van nut kunt zijn, waar mensen je accepteren.

De ober brengt ons een chocoladebrownie met een kaarsje erin geprikt. ‘*Happy birthday to you ...*’ zingt hij zachtjes, en even kruisen onze blikken. Ik voel dat ik begin te blozen en kijk weg.

‘Blaas uit’, moedigt mijn moeder me aan terwijl ze haar camera pakt. Ik moet lachen. Ik durf te wedden dat de ober denkt dat ik gewoon een jarige dochter ben die uit is met haar moeder, dat we dit elk jaar doen. Zou iemand kunnen raden dat mijn moeder tijdens mijn jeugd het grootste deel van mijn verjaardagen niet heeft meegemaakt? Hoe kan ze de draad zo makkelijk weer oppakken? Voelt het zo vanzelfsprekend voor haar? Voor mij in elk geval niet.

Wanneer we de brownie hebben verslonden, veegt ze haar mond af en is ze even stil. Ze zegt dat ze me wel mee wilde nemen, maar het niet kon. Ze had geen geld. De familie van mijn vader dreigde haar leven tot een hel te maken als ze me trachtte weg te halen. Chaya, mijn oudste tante, was het ergst, zegt ze. ‘Wanneer ik je kwam bezoeken, behandelde ze me als uitschot, alsof ik je moeder niet was, alsof ik je nooit had gebaard. Waar haalde ze het lef vandaan? Ze was zelf maar van de kouwe kant.’ Chaya trouwde met de oudste zoon van de familie en liet zich meteen gelden, herinnert mijn moeder zich. Ze moest altijd de baas spelen, altijd alles regelen, altijd

overal haar mening over verkondigen.

En toen mijn moeder voorgoed bij mijn vader wegging, nam Chaya ook de touwtjes van mijn leven in handen. Ze besloot dat ik bij mijn grootouders zou gaan wonen, dat ik naar de Satmarschool zou gaan en met een nette Satmarjongen uit een vrome familie zou trouwen. Uiteindelijk was het Chaya die me leerde op eigen benen te staan, onvermurwbaar te zijn, net als zij, en me niet door anderen op mijn kop te laten zitten en ongelukkig te laten maken.

Het was ook Chaya die Zeidy aanspoorde met de huwelijksmakelaar te praten, ontdekte ik, ook al was ik toen net zeventien geworden. Zij was de koppelaarster; zij besloot met wie ik zou trouwen. Ik zou haar graag verantwoordelijk houden voor alles wat ik daardoor heb moeten doorstaan, maar ik ben wijzer dan dat. Ik weet hoe de wereld in elkaar zit en hoe mensen soms worden meegesleurd door de sterke stroming van eeuwenoude tradities.

Augustus 2010
New York